

Wstęp

Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i edukacyjna wywołuje przeobrażenia także w celach badań i formułowaniu problemów, podejściu do procedury eksploracyjnej, wyborze metod i technik badawczych czy wreszcie w ustaleniu przedmiotu i terenu badań. Nowe potrzeby edukacji, warunki funkcjonowania placówek oświatowych, stosowane media dydaktyczne czy uaktualniane cele wychowania, odmienne zadania różnych instytucji wychowawczych, zmieniający się odbiorcy wychowawczych oddziaływań skłaniają do refleksji nad efektywnymi sposobami poznawania różnorodnych aspektów działalności pedagogicznej.

Pedagogika uprawiana jest jako nauka praktycznie i teoretycznie zorientowana. Pedagogika praktycznie zorientowana, związana z projektowaniem działań zmierzających do zmiany faktów, zjawisk i procesów wychowawczych, służy bieżącej praktyce. Intencją badacza jest tu rozwiązywanie problemów praktyki. Pedagogika teoretycznie zorientowana służy budowie teorii odnoszącej się do elementów dziedziny jej poznania, służy budowie konstruktów teoretycznych wchodzących do systemu wiedzy uogólnionej, intencją badacza jest tu rozwiązywanie problemów naukowych, odkrywanie i systematyzowanie prawidłowości pedagogicznych¹.

Niniejsza publikacja stanowi zbiór rozważań na temat procesu badawczego, jego przygotowania, realizacji i możliwości wykorzystania uzyskanych wyników w modyfikowaniu działań wychowawczych. Opracowanie obejmuje dwie, powiązane ze sobą, części: *W poszukiwaniu adekwatnych podejść metodologicznych i Wybrane analizy aktualnych wyników badań w Polsce i na Słowacji*.

Pierwsza część rozprawy koncentruje się na rozważaniach dotyczących możliwości zastosowania konkretnych typów badań, procedur czy koncepcji badawczych

---

¹ S. PALKA: *Teoria pedagogiczna a praktyczne doświadczenia nauczycieli*; cyt. za: S. PALKA: *Możliwości rozwojowe pedagogiki wczesnoszkolnej*. W: S. PALKA, red.: *Teoretyczne odniesienia i praktyczne rozwiązania w pedagogice wczesnoszkolnej*. Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 1994, s. 50.

i obejmuje 6 tekstów. W pierwszym z nich, zatytułowanym *Jakość i ilość. O wzajemnym uzupełnianiu się i wykluczaniu podejść badawczych*, **Sławomir Banaszak** przybliży zdatność stosowania metod ilościowych i jakościowych dla analizy zebranego materiału badawczego i konkluduje:

wyznaczanie wyraźnej i nieprzekraczalnej linii demarkacyjnej mającej dzielić tzw. badania jakościowe i ilościowe jest tyleż zbędne, co szkodliwe. Nauka jako całość, wraz z jej poszczególnymi dyscyplinami, stosuje od dawna łączenie obu podejść, punktów widzenia czy po prostu technik analizy. Nauki społeczne nie są tu wyjątkiem. Specyficzne dla tych nauk wydaje się natomiast dążenie do utrwalania, a nawet pogłębiania tego stanu rzeczy.

Kolejny tekst – **Moniki Wróblewskiej** – *Uwarunkowania rozwoju kompetencji. O potrzebie łączenia paradygmatów badawczych* skupia się na potrzebie łączenia paradygmatów badawczych w kontekście pomiaru różnych grup kompetencji. Autorka dokonuje teoretycznej analizy istoty i wyznaczników pojęcia kompetencji społecznych oraz twórczych kompetencji podmiotowych. Opisuje także realizację autorskiego projektu teoretyczno-empirycznego, którego problem główny wiązał się z poszukiwaniem charakterystyki podmiotowych cech i umiejętności jako istotnych zasobów sprzyjających efektywnemu radzeniu sobie w sytuacjach społecznych i zawodowych, co skutkuje podjęciem próby zbudowania modelu wyznaczników sukcesu w planowaniu kariery zawodowej. Monika Wróblewska szczególną uwagę poświęca wzrastającemu zainteresowaniu jakościowymi strategiami badań, które wskazują na niedosyt poznania indywidualnych jednostkowych przeżyć i doświadczeń oraz wnioskuje potrzebę łączenia paradygmatów jakościowych i ilościowych w podejmowanych badaniach kompetencji.

Stanisław Juszyk w artykule *Internet jako przestrzeń badawcza w naukach społecznych* dokonuje analizy sposobów badania Internetu jako swoistego obszaru badawczego (jako medium i jego zawartości), jako źródła informacji o zjawiskach społecznych i kulturowych oraz badań za pomocą sieci, które odnoszą się do zjawisk zachodzących w różnych proporcjach zarówno off-line, jak i on-line (wykorzystywanych sposobów komunikacji, stosowanych znaków, języka, tożsamości internetowej itp.). Autor wskazuje także trudności w doborze przedmiotu i podmiotu badań internetowych oraz w prowadzeniu badań netnograficznych, przybliży również przykłady eksploracji z wykorzystaniem Internetu, podkreśla ich wagę i aktualność.

Problemy diagnozowania kompetencji społecznych uczniów w młodszym wieku szkolnym w swoim opracowaniu przybliży **Hewilia Hetmańczyk**, wskazując na trudności w rozumieniu pojęcia kompetencji społecznych i ich operacjonalizacji oraz sposobów ich badania. Autorka, obok omówienia metod diagnozowania kompetencji społecznych przedstawionych w literaturze, proponuje własny model rozpoznawania rozwoju tych kompetencji u uczniów w młodszym wieku szkolnym.

Z kolei **Malgorzata Kabat**, w artykule *Metoda eksplikacji i systemowa oraz ich wykorzystanie w badaniach pozytywistycznych i neopozytywistycznych*, wskazuje założenia teoretyczne i praktyczne oraz możliwości zastosowania metody eksplikacji i metody systemowej w analizie zawartości i wyjaśnianiu pojęć wykorzystywanych w badaniach (na przykładzie definicji myślenia).

Ważkim zagadnieniem postawy etycznej w działalności badacza, związanym z konstruowaniem procedury eksploracyjnej, formułowaniem celów, przeprowadzaniem badań i opracowywaniem ich rezultatów, poświęcony został tekst **Bronislavy Kasáčovej** (*Etické aspekty pedagogického výskumu*), w którym Autorka podkreśla konieczność stosowania kodeksu etycznego na każdym etapie badań.

„Proces poznawania pedagogicznego przez badaczy i praktyków można symbolicznie ujmować w formie wahadła poznawczego”², polegającego na naprzemiennym stosowaniu badań jakościowych i ilościowych. Mogą one stać się wzajemną inspiracją i stanowić próbę dopełniania w analizowaniu problemów eksploracyjnych.

Druga część książki, zatytułowana *Wybrane analizy aktualnych wyników badań w Polsce i na Słowacji*, stanowi egemplifikację wykorzystania różnorodnych strategii badawczych, zastosowania metod i technik eksploracji w diagnozowaniu zróżnicowanych zjawisk pedagogicznych.

W tej części publikacji grupa naukowców realizująca przekrojowe badania w ramach projektu VEGA (1/0913/15) przedstawia swoje rezultaty. Projekt ten zatytułowano „Mediálna gramotnosť u žiakov primárneho vzdelávania v kontexte kooperácie rodiny a školy”, a podjęto w Katedrze Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej na Wydziale Pedagogicznym Katolickiego Uniwersytetu w Ružomberku w Republice Słowacji. **Alojz Kostelanský** omawia wyniki badań dotyczących kompetencji medialnych nauczycieli w zakresie przygotowania do wykorzystania mediów w procesie edukacji, sposobów ich aktualizacji i pogłębiania – koniecznej w pracy nauczyciela – świadomości zagrożeń z tego wynikających (*Media competences of the teacher as a condition for improving media education of pupils*). **Miriam Uhrinová**, w opracowaniu *Developing competences of parents and teachers in the field of media education*, przedstawia wyniki dociekań na temat sposobów rozwijania kompetencji medialnych przez nauczycieli i rodziców. Wybór gier komputerowych, ich cechy specyficzne i ocenę uczniów oraz nauczycieli uczyniła przedmiotem badań **Mária Karasová** (*Computer games in the life of younger school age children*), a wyniki eksploracji wśród uczniów klas początkowych i ich nauczycieli na temat oglądanych przez dzieci programów telewizyjnych przedstawiła w opracowaniu *Watching television by younger school children* **Mária Vargová**. Rezultaty badań na temat wyznaczania przez rodziców granic korzystania z wybranych mediów – telewizji i komputera – dzieciom w młodszym wieku szkolnym ukazuje **Zuzana Chanasová** w tekście *Setting boundaries in the use*

---

² S. PALKA: *Wiązanie podejść metodologicznych w pedagogice teoretyczno-praktycznej*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018, s. 68.

of media among children of primary education in Slovakia. Podjęta problematyka badawcza jest aktualna i może stać się płaszczyzną wzajemnej inspiracji i poszukiwania prób prowadzenia badań porównawczych w podobnych kulturowo społecznościach Polski i Słowacji.

Elżbieta Łuczak i Marta Rukat w tekście zatytułowanym *Niekonsekwencje metodologiczne badań ilościowych* zwracają uwagę na możliwe nieprawidłowości w prowadzeniu badań, szczególnie przez studentów przygotowujących prace dyplomowe. Autorki trafnie diagnozują przyczyny błędów (np. brak wystarczającego uzasadnienia wyboru tematu, nieprawidłowe formułowanie problemów badawczych, niewłaściwy dobór metod i technik badawczych, nieodpowiednie opracowanie i interpretacja rezultatów badań), ale także wskazują sposoby doskonalenia procedur badawczych.

Elżbieta Plóciennik przedstawia relację z własnych badań o charakterze diagnostyczno-eksploracyjnym (w oparciu o narzędzie badawcze wraz z punktacją opracowane na podstawie modelu R.J. Sternberga) nad mądrością dzieci w wieku przedszkolnym, wskazując na korzyści wynikające ze stosowania metod mieszanych. Autorka opracowania *Metody mieszane w badaniach z udziałem dzieci – potrzeba i przydatność* podkreśla konieczność elastycznego prowadzenia badań i otwartość na dokonywanie modyfikacji wcześniej przyjętych procedur w badaniach dzieci najmłodszych, wielokrotnie akcentuje również, iż podejście komplementarne i badania eklektyczne dają możliwość głębszego wnikania w istotność opisywanych zjawisk.

Marek Furmanek i **Jacek Jędrzykowski** w tekście zatytułowanym *Metoda obserwacji i analiza aktywności studentów w systemie kształcenia na odległość* wskazują na możliwości wykorzystania w badaniach pedagogicznych systemu YouTube Analytics, pozwalającego na interpretację szczegółowych danych związanych z zastosowaniem nowych mediów w procesie edukacji dorosłych.

Opracowanie **Andrzeja Rozmusa** pt. *Preferencje wartości młodzieży akademickiej w świetle wyników badań opartych na modelu wartości Shaloma Schwartza*, będące fragmentem przygotowywanej do druku monografii, obejmuje wyniki badań własnych nad preferencjami młodzieży akademickiej (z wykorzystaniem przystosowanego na potrzeby badań Portretowego Kwestionariusza Wartości Schwartza) dotyczącymi wartości.

Na konieczność współpracy badaczy naukowców i nauczycieli praktyków w prowadzeniu badań dla doskonalenia działań edukacyjnych wskazuje **Maria Kocór** w tekście: *Oczekiwania szkół i nauczycieli wobec badań edukacyjnych*. Autorka konstatuje, iż najczęściej podejmowane badania naukowe wynikają z potrzeb poznawczych badaczy, a nie z oczekiwań szkół czy czynnych nauczycieli, oraz postuluje konieczność powiązania dociekań badawczych z działalnością edukacyjną, opiekuńczą i wychowawczą placówek oświatowych.

Autorzy kolejnego rozdziału pt. *Drama a wyniki egzaminu gimnazjalnego z języka polskiego* – **Eugeniusz Szymik i Olimpia Gogolin** – starają się wykazać zwią-

zek między zajęciami dramowymi a wynikami egzaminu gimnazjalnego. Dokonują (obok teoretycznego wprowadzenia pojęcia dramy, analizy błędów językowych popełnianych na egzaminach z uwzględnieniem kryteriów poprawności językowej: składni i fleksji) charakterystyki rezultatów badań własnych, których celem było opisanie wpływu dramy na stopień elokwencji uczniów, ich umiejętności poprawnego pisania i argumentowania na egzaminie gimnazjalnym.

Z kolei tekst **Anity Garbat** *Analiza wspomnień o nauczycielach na blogu uczniów I Liceum Ogólnokształcącego im. Jana Zamoyskiego w Zamościu* przybliża możliwości wykorzystania w badaniach pedagogicznych blogów szkolnych, charakteryzując ich rodzaje, sposoby analizy i jej znaczenie.

Innymi zagadnieniami – kompetencjami nauczycieli przedszkoli – zajęli się **Kamil Wilk** i **Mirosław Kisiel**, opisując wnioski z projektu badawczego *Meandry i dylematy badań nad kompetencjami muzycznymi nauczyciela przedszkola*. Autorzy, obok przybliżenia problemu kompetencji i sposobów ich mierzenia w optyce pedeutologii i pedagogiki pracy, przedstawili założenia badawcze projektu, opisali zastosowane metody, napotkane w trakcie badań trudności. W konkluzji wnioskują o pogłębioną refleksję nad rozwiązaniami systemowymi w zakresie szeroko pojętego kształtowania i weryfikacji kompetencji muzycznych nauczycieli przedszkola.

Marcin Musioł opisuje natomiast trudności, które towarzyszą badaczom w pracach nad mediami w obszarach takich, jak: korzystanie młodych użytkowników z mediów poza procesami edukacyjnymi w czasie wolnym oraz w obszarze badania tzw. mediów dydaktycznych. Autor *Trudności w badaniach nad mediami z perspektywy badacza-pedagoga* wskazuje na problemy na wszystkich etapach planowania i prowadzenia badań z tego zakresu (od kwerendy i doboru teoretycznych podstaw badań, poprzez formułowanie przedmiotu, celu i problemów badawczych, do wyboru właściwych metod i technik, terenu badań i odpowiedniej próby badawczej, po interpretację wyników, wnioskowanie czy weryfikację hipotez).

Redaktorki tomu, **Alina Budniak** i **Małgorzata Mnich**, w rozdziale *Innowacje pedagogiczne i ich wykorzystanie w badaniach własnych studentów edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego* podjęły problem badań zwanych w literaturze „próbami eksperymentalnymi” w pracach dyplomowych studentów studiów nauczycielskich na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autorki zestawiają w nim pojęcia *innowacji*, *nowatorstwa*, *innowatyki* i *twórczości*, opisują metodę eksperymentu pedagogicznego, a szczególnie próby eksperymentalne, które stanowią typ eksperymentów naturalnych, wskazując na zalety takich badań empirycznych w nabywaniu kompetencji badawczych przyszłych nauczycieli. Zauważają przy tym przydatność tego typu badań w procesie ewaluacji szeroko rozumianego procesu dydaktyczno-wychowawczego i budowaniu kompetencji samorealizacyjnych pedagogów.

Rozważania **Aliny Nowak**, zatytułowane *Przegląd badań nad motywacją w szkole*, koncentrują się na przedstawieniu (dwóch) dotychczasowych badań nad

motywacją uczniów do nauki, stosowanymi procedurami, metodami i narzędziami eksploracji oraz uzyskanymi rezultatami i sposobami ich wykorzystania dla modyfikacji procesu edukacji uczniów młodszych.

Magdalena Marekvia (*Badania wokół matematyki wczesnoszkolnej – przegląd podejść metodologicznych*) przybliży kategorie badań dotyczące wczesnego nauczania matematyki (np. gotowości szkolnej dzieci w tym zakresie, osiągnięć uczniów, trudności w uczeniu się matematyki), wskazując także na możliwości ich wykorzystania w pracy nauczycieli.

Wiązanie podejść ilościowych i jakościowych w badaniach empirycznych w pedagogice wydaje się cenne z punktu widzenia szeroko rozumianej

natury badanych faktów, zjawisk i procesów pedagogicznych. [...] Zarówno badacz pedagogiczny, jak i praktyk ma na celu zarówno „opisywanie” i „wyjaśnianie” faktów, zjawisk i procesów, jak i ich „rozumienie” i „interpretowanie” w celu pełniejszego poznania i w związku z tym podejmowania skutecznych działań pedagogicznych³.

Choć publikacja obejmuje opracowania różnorodne w swojej tematyce i w podjętych procedurach badań, a ponadto takie, które skierowane są do różnych odbiorców, niewątpliwie może stanowić podstawę do dyskursu nad złożonymi zagadnieniami metodologii badań pedagogicznych.

Redaktorki

Alina Budniak i Małgorzata Mnich

---

³ Ibidem.